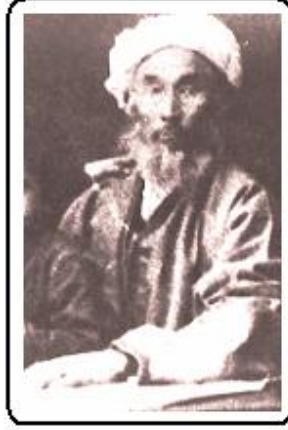

ایلرکی تورکمنیستانینگ جمهوریت گونی نینگ

۸۳ - نجی یئل دؤنومی غوتلی بولسون!

عثمان آخون

«تورکمنلر باغلاسا بیر بره بیلی
تکه، یوموت، گؤکلنگ، یازیر، آلیلی
غوریدار غولزامی، دریای نیلی،
بیر دولتته غوللوق اتسک باشیمیز.»
ماغتمغولی

۲۰- نجی عاصرینگ باشلاریندا دونیاده بولوپ گچیان اولی واقعالارینگ بیر اوجی- دا تورکمنلرینگ آراسینا گلیپ یتیار. ۱۹۰۵- نجی یئلدا اورسیت- ده و ایراندا گلجکی انقلابلارا سبأپ بولجاق «کاتیسیتسیون/ مشروطه انقلابی» ازیلن حالقلارینگ حاق- حقوقلارینی قوراماقداساسی و باشلانغیج ادییم حاساپلانیار. شول غوزغالانگلارینگ نتیجه سینده تورکمنلرینگ آراسیندا دؤورینگ اؤنگده باریجی اینتله گنتسیاسی- اساسان حیوا- دا و بخارا- دا اوقاپ گلن یاش روحانیلر شول ساندان رجب آخون، عثمان آخون و آناجان آخون یارالی مشروطه انقلابینگ طاراپیندا دوروپ، تورکمن توپراغینی غانا چایقان، تورکمنلرینگ بیر توپارینی آلداپ تهرانینگ قولاینددا غیردیران، بیر توپاری نینگ بولسا یسیر دوشوپ، تهرانه آلینیپ گیدیلماگه سبأپ بولان قیزیل باش شایى محمدعلیشاه نینگ دیکمه لریندن دینماق او غروندا بیللرینی برک خوشاپ، تیره- طایپا حان- بگلرینی بیرله شیگه چاغیریارلار.^۱

شول دویرده ایراندا و عموومان آسیا حالقلاری نینگ اؤنگده باریجیلاری روحانیلاردان دوریاردی. ایراندافی مشروطه انقلابینا- دا سید^۱ حسن طاباطبایی یالی روحانیلار یولباشچیلیق ایدیدی.

ساغدا: آناجان آخون. سولدا: رجب آخون

اورشدا باشلاری کسلیپ تهرانه گتیریلن تورکمنلر

تهرانه یسیر دوشن تورکمنلر

۱۹۰۷- نجی یئلداقی ایلالاشیق اساسیندا ایران اورسیت بیلن بریتانیانینگ آراسیندا بؤلونیار. تورکمن توپراغینا و تورکمنلره روسلار ایه چیلیک ادیارلر. اوزال حازار یاقاسینی، حیوانی سونگرا بولسا آحالی هم مارینی باسیپ آلان اورسیت پادشاسی نینگ قشونی داشکنندآکی حاربی گوبرناتورلیق/ فرمانداری نظامی بیلن ایندی دینگه زاکاسپی اوبلستینه (حاضیرکی تورکمنیستان) دال، ایسم گنرال مادریتوف یالی غودوز ایترلی بیلن اترک- گورگن تورکمنلرینه- ده حوکمینی یوره دیپ باشلایار. حازار دنگزی نینگ اشبیل و بالیقچیلیق سؤداسی نینگ پاتنتی/ امتیازی لیانازوف دیین اورسیتلی بیرسینه بریلیار، کومت غاویزدان باشلاپ سیجوالا، غاراسووا چنلی اکرانچیلیق یرلر گؤچورلیپ گتیریلن روس ایشچیلرینه (مالاغانلارا) بریلیار.^۲ اورتا آسیادا آلیپ باریان سیاستی اساسیندا روسلار بو یرده- ده پاغتا اکدیریپ باشلایارلار. بو یرلری و اوندا ایشله یانلری ارمنی کوچیلان دولاندیریپ باشلایار.

تورکمنلرینگ روس گنرالی مادریتوفه غارشلی گؤرشلی
و کومت غاویزدا اؤزلری نینگ ایلکینجی حاکمیتینی قورماقلاری

« شو گونلر تورکمنلر اؤز ایچرکی ایشلرینده بوتینله بین
ارکین بولوپ، مرکز ه سالغیت توله مان گلیارلر»
چیرکین - روس دیپلوماتی

۱۹۱۴ - نجى يىلىنىڭ ۲ - نجى نوامبىرىدە احمدشاه قاجار، ايرانىنىڭ ۱ - نجى جەھان اورشىدا ھېچ بىر طاراپى قولداماچاق دېغىنا غارامازدان اورش اودى بو يوردا ھم سىچرايار. دۇران بو ياغدايدان عاصىرلار بويى مركزى ھۆكۈمىتىنىڭ باسشىسى آستىندا ياشاپ گلىان حالقلار شول ساندان توركىمىنلر اوز اركىنلىگىنى غازانماق اوچىن پىدالانيارلار. بو بارادا ۱۹۱۶ - نجى يىلدا اترك - گورگن توركىمىنلر نىنگ آراسىندا بولان روس دىپلوماتى گ. ف. چىركىن: « شو گونلر توركىمىنلر اوز ايچرىكى ايشلرىندە بوتىنلە يىن اركىن بولوپ، مركزە سالغىت تۆلە مان گلىارلر» دىيىپ يۇرىتە بىلايدىر.^۳

۱۹۱۶ - نجى يىلدا اترك - گورگن توركىمىنلرى بالقانلى دوغانلارنى نىنگ اورسيت پادشاسىنا غارشى آلپ بارىان ھركىتلىرىدىن ھام آلپ، آزاتلىق اوغروندا قى گۇرشلرىنى بارھا گويچىندىر يارلر. مونگا اورسيت پادشاسى نىنگ ۱۹۱۶ - نجى يىلىنىڭ ۲۵ - نجى ايوونىدە قبول ادن قارارى سىباپ بوليار. بو پرمان دا پادشاه، اورش فرونتى اوچىن گرك بوليان عسگرى زور بىلن يىغىنالمىدىغى گۇركزىليار. شنىلە ليك بىلن بوتىن توركىستاندان ۴۳ - ۱۹ ياش آرالارىندا قى اركلر سۇوش ميدانىنا گىدماگە مجبور ادليار. بو پرمانا غارشى توركىمىستادا ۱۵ مونگ انقلابى آياغا غالىپ، آچىقدان - آچىق روس پادشاسى نىنگ پرماتىنى آسگر مە يارلر. توركىمىنلر نىنگ بو اولى ھركىتىنى باسىپ ياتىرماق اوچىن داشكىندىن قشون ايبىرليار. آگوست آيى نىنگ ۱۵ و ۱۶ سىندە توركىمىنلر چكىشلىردە عسگر يىغىنماغا گلن روسلارنى اوقا توتىارلار، چات بىلن چكىشلىرىنىڭ آراسىندا چكىلن تلگراف سىملىرىنى غوپارىپ، اولارا غاتى ضاربا اوريارلار. بو ياغدايدان سونگ اولار توپارلايىن اترك - گورگنە طاراپ گۇچماگە مجبور بوليارلار. ماغىلوماتلاردا ۲ مونگ اولىلى توركىمىنلر گۇچوپ گىدندىن خبر برىليدېر. توركىمىنلر نىنگ بو گۇرە شىنە حاجى بابا، بابا قىلىچ، مرگن آرچىن داغى يولباشچىلىق ادىدېر. روس ھم پارس چىشمە لرىندە اولار توركىيە ھم آلمانە باقنا بولان پان توركىستلر دىيىپ غازانلار. بو لىدرلر نىنگ اساسى ماقىسادى مىلى، اوزباشداق و بىتە وى بىر توركىمىستان دۇولتىنى قوراماقدان عباراتدى. اولار نىنگ بىنلە ماقىسادا قوللوق ادیانلرى باباتىندا تھرانىنگ اطلاعات روزنامە سى سونگ - سونگلار يىنى ۱۹۴۲ - نجى يىلدا غىتاقلايىن توركىمىنلرە تھمت آتىجى آھنگدە ماقالا چاپ ادىپ، حتى قورولجاق بو مىلى توركىمىن دۇولتىنىڭ يوقارى اورگانلارنى سايلانجاق وزىرلر نىنگ آدلارنى نىنگ بىلياندىگىنى - دە يازىدېر.^۴

اترك - گورگن توركىمىنلر نىنگ ۱۹۱۶ - نجى يىلدا آياغا قالماغىنا سىباپ بولان يىنە بىر زات، ۱۹۰۷ - نجى يىلدا بۇرى روس داىحانلار نىنگ مس - ملە توپراقلى گورگنە گۇچورلىپ كىتىرىلمىگى و اينگ غاوى يرلر نىنگ اولارا برىلمىگىدى. بو گۇچھا - گۇچلىكلر ۱۹۱۲ - نجى يىلدا سونگ ھام آرتىار. ۱۹۱۳ - نجى يىلدا باشلاپ ولگاگراد و دمىرقازىق قىفازدان گلن روسلار، گورگن بىلن غاراسوونىڭ آرايغىندا يرلشش توپراقلارنى ايه لىارلر، عوممان ۱۹۱۴ - نجى يىلدا ۲۲۰۰ روس ماشغالاسى بو يرلرە گۇچورلىپ كىتىرىلار. استرابادا يرلشش روس قشونى اولار نىنگ باھىدىنى قوراماق بھاناسى بىلن چم گلن يرىندە انتك زادى بھانا ادىپ توركىمىنلرنى جزالاندىر يارلار. روس داىحانلار نىنگ كولىلارنى (اوبالارى) بارھا آرتىپ، "اوى ايه سىنى اويوندن قاوار"

³ Hummat Ataýev: Eýran Türkmenleriniň milli Azatediş gozgalaný

⁴ Ittelaat gazetisi. 1933-nci yıl. 7-nci oktobr sanı

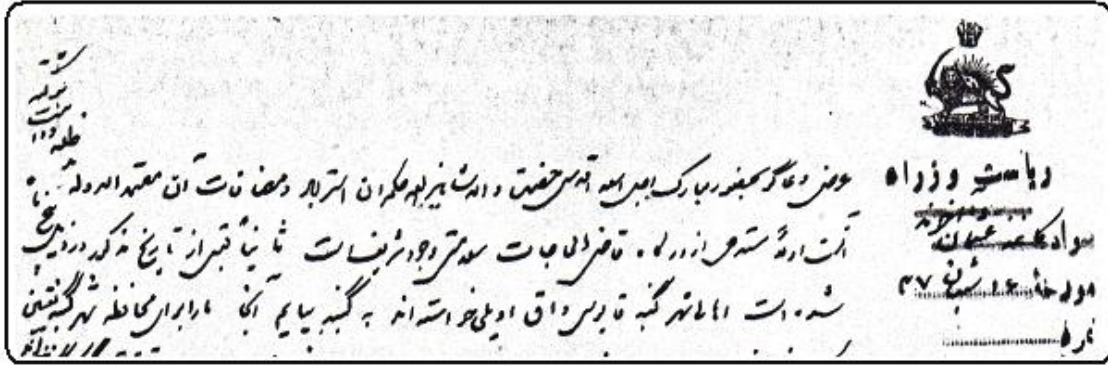
درجه- سینه باریپ یتیار. اولار بو اوبالارا روسچا آد دا قیاردیلار، شولاردان حاضیرکی بندرتورکمنینگ ۱۵ کیلومتر گوندوغاریندا قاراقاشلی اوباسی نینگ یانیندا "ایوان آباد" کولونیاسینی یادلاماق یتر. اترک- گورگن تورکمنلری نینگ گوره شی، بو گلیمیشکلره هم- ده آسترا باتدا یرلشن روس قشونلارینا قارشی آلتیپ باریلیاردی. بو باردا مقصودلو شنیله ماغلومات بریپدیر:

« ۱۹۱۶- نجی ییلینگ سنتیابرینده تورکمنلر بو کولونیالارا غارشی هجومه گیریپ، بیرناچه گزک روس قشونلاری بیلن چاقناشیارلار. تورکمنلر آق قالاتی اوز اساسی قارارگاهی ادیارلر، اما روس قشونلاری اولارینگ اوستونه مدرن یاراغلار هم مسلسل لری بیلن هجوم ادیپ، بو یری باسیپ آلیارلار. ۲۹-۲۵ سنتیابر آریغیندا تورکمنلر انچه روس اوبالارینی اودلاپ اولارینگ بو یردن یوق بولوپ گیتمکلرینی ایسله یارلر. روسلار، اوز قشونلاری نینگ حمایتیندا کومت قاویزینگ توه ره گینه گوجوریلپ گتیریلیار. بوتین اکتبر ایندا تورکمنلر روس باسماچیلارینا آمان برمان ایزلی-ایزینا اولارا بیٹی ضاربا اوریارلار. تورکمنلر ۱۵۰ آدم، ۲ سانی توپ هم ۳ سانی مسلسل دن عبارت چاتدان کومت قاویزه باریان روس قشونینا هجوم ادیارلر. اورش اویلان ساغات بیردن گیجه ساغات سکیزه چنلی دوام ادیار. بو هجومه مرگن آرچین بیلن آمان یولباشچیلیق ادیپدیر. آتیشقلاردا اونلارچا روس افسری و عسگری هلاک بولیار. تورکمنلر آسترا بات بیلن چکیشلرینگ آریغیندا چکیلن و حاربی ماقصات اوچین پیدالانیلیان تلگراف سیملرینی کسپ، کویری لری ویران ادیارلر. نویابر ایندا باباقلیچ، شیخی حان دویه جی و اسن حاتینگ یولباشچیلیغیندا ینگنانان آتابای- جافارباي تورکمنلری، خزر یاقاسیندان کومت غاویزا چنلی اولی گویچ بولوپ، روسلار غارشی باش غالدیریارلار.»

تورکمنلرینگ بو گینگ هم اولی گوره شینه، اتره گینگ ایکی یانینداقی یوموت تورکمنلریندن باشغا، گوکنگلر هم غاتناشیار. گون ساینن مویج آلیان تورکمن حرکتینی باسیپ یاتیرماق اوچین ۱۹۱۶- نجی ییلینگ ۴- نجی اکتبرینده تورکیستانینگ حاربی فرمانداری گنرال کروپاتکین اورسیدینگ حاربی وزیرینه ایبرن تله گرامماسیندا یوموتلارینگ غوز غالاتینگ باسیپ یاتیرماق اوچین گنراللار گابایف، استرژالوفسکی و دُرفلدن- ینگ باش توتانلیغیندا اول یره ناچه مونگ غیلیچ، نایزا، ۱۴ سانی توپ هم مسلسل ایبریاندیگینی بیلدیریار. بو قشون بیرلیگینه گنرال ولکوفنیکف باش توتانلیق ادیار. ایبریلن روس قشونلاری نینگ سانی ۱۵ مونگدن آشیار. تورکمن انقلابچیلاری نینگ سانی باراسیندا دورلی ماغلومات بار، اولارینگ سانی ۶ مونگ دیلیپ چاق ادیلیار. ۱۹۱۶- نجی ییلینگ دکابرینده گنرال پالکونیک ولکوفنیکف- ینگ، شیله- ده ۶ گردان ۱۵ آتلی توپاردان عبارت سیر دریا(سیحون) ولایاتی نینگ حاربی کاماندیری گنرال مادریتوف- ینگ غوللوغینداقی قشون بیرلیکلری تورکمنلرینگ اوستونه هجوم ادیپ باشلایارلار. مادریتوف- ینگ ارکیندکی قشون چکیشلرینگ اوستی بیلن آق قالا گلیار و اول یردن سنگر سواده طاراپا هجومه گیریشیار.

۱۴- نجی نویابرینده، روسلاردان هیچ حیلی یاردامینگ بولماجاغینا گوز یتیرن جافاربايلار، آتابايلار بیلن بیرلشمک ماقصاتلاری نینگ باردیغینی بیلدیرمک اوچین، ایلاته کوپ آزار برن، شول وقت بولسا حوجه نفسده یاشایان ارمنی کوچیلانی اولدوریپ، اونونگ کله سینی سنگر سوادا ایبریأرلر. اتلی یاراغلی جافاربايلار غاراسوونینگ یاتینداقی روسلارینگ اوستونه چوزیپ، روسلاری قاویپ، سونگ بولسا لیانا زوف ینگ شرکتینی اوتلایارلار. روسلار دنگیزدن تورکمئلرینگ اوستونه توپ اوقونی یاغدیریار. سانی آز بولان تورکمئلر عجابیپ بیر تاکتیکادان پیدالانیارلار. تورکمئلر غاراسوونینگ یاتیندا ۲۰۰ سانی آغاچ دیکیپ باشینا تلپک داقیارلار. روسلار دانگدانا چنلی آغاچلارا ۴۰۰ توپ اوق آتیارلار. شوندان سونگرا ارمنی لر تالان ماللارینی آلیپ آستراپادتان غاچیب گیدیأرلر.

آق اویلی چیلیک دابه ایه رن تورکمئلر حایال ادمان کومت غاویزدا ینغناشیپ، شهر و انونگ توهه رگینه عثمان آخونی حاکیم ادیب بلله یأرلر. بو بارادا تهرانینگ «مرکز اسناد ملی» دیین آرخیو اداراسیندا یوریتیه دکومنتلر ساقلانیار. بیر گوررینگ اوزاغا چکمز یالی بو یرده اولاردان دینگه بیرسینی گوزرکیأریس:

عثمان آخونینگ کومت غاویزه حاکیم ایدیلیپ بللنمگی بارادا آستراپاد حاکمینه یوللان راپورتی

تورکمئلره آغیر هم سونگقی ضاریانی اورماق ماقصادی بیلن مادریتوف- ینگ قشونی اترک- گورکن تورکمئلری نینگ آراسیندان " اود هم قلیچ" بیلن اوتیار. گوزی غاتلی روس کنرالی رحمسیزلیک بیلن تورکمئلری غیریار. عیال-ارکک، اولی- کیچی دییمان غیریلیار. تورکمئلرینگ أهلی اوبالاری، اکیلن یرلری اودلانیپ، مال- غارالاری تالانیار. شول تالانگچیلیقد ۳۲۰۰ تفنگ، ۵۰۰۰ توخوم ات، ۴۸۰۰ دویه، ۷۵۰۰۰ مونگ غویون، ۲۵۰۰ سیغیر، ۵۰۰ اوی اسبابلاری، کوپ مقداردا کومیش بزگلر، شای- سپلر، حالی، آریا- بوغدای و ش. م روسلارینگ الینه گچیار. مادریتوف- ینگ اوزی ۶۴ پوط کومیش بیلن آغرامی ۸۲ پوطه باریپ یتن حالینی تالایار. تورکمئلرینگ حرکتی باسیلیپ یاتیرلاندان سونگ ده روو حاریبی سود/دادگاه ایشه باشلاپ اونلارچا تورکمئه اولوم جزاسی بریلیار. حان یمودینگ اوغلی قاراش حانینگ بلله مگینه گورأ بو بیگره نچ هجومده کنرال مادریتوف حتی تورکمئن عیاللاری هم چاغالاریندان هم اوج آلیپدیر.

⁵ Turkmenovedenie jurnaly. Ashgabat 1927. san 7

ایران حکومتی اورسلارینگ بو غیر غینچیلیقلی حرکتلری نینگ قارشیسیندا سسینی چیقارمايار. تهران غیتاقلاینن تورکمنلرینگ غیریلماغیندان غاتی راضیدیغنی آنکلا دیار.

شیله لیک بیلن تورکمنلرینگ اوز توپراقلارینی روس گلیمیشکلردن قوراماق یولوندا آلیپ باران باتیرغای گورشلری مونگلرچه بی گناه انسانینگ قانی نینگ دوکولمگی بیلن باسیلیپ یاتیریلیار. ادیلن ظلم هرناچه کوپ بولان هم بولسا، تورکمنلر تاپدان دوشمه یار، ترسینه اولارینگ آراسیندا دوشماتلارا غارشى آغزی بیرلیگی آرتدیریب باشلايار، مونونگ آیدینگ مثالی، بو حرکت باسیلیپ یاتیرلاندان سونگ گوروشجنگ انسان عثمان آخونینگ باش توتانلیغیندا ۱۹۲۴ - نجی یلدا جار ادیلن جمهوریت دوزگونیدیر.

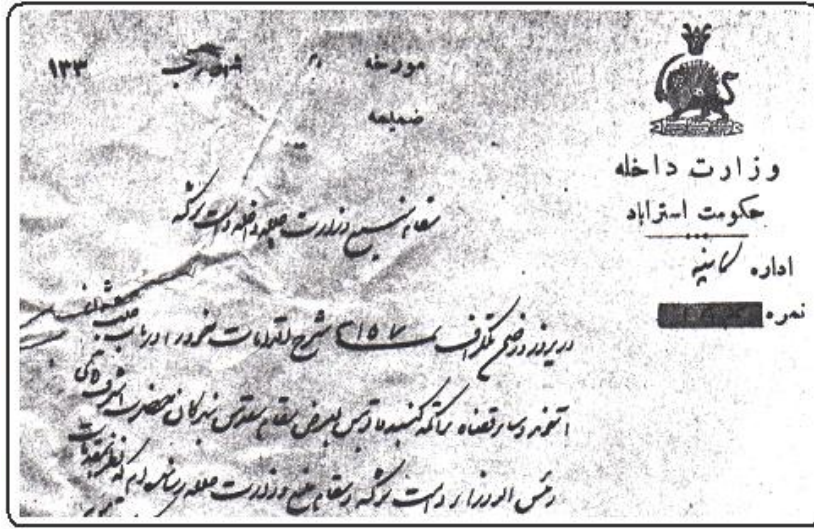
تورکمن توپراغیندا جمهوریت جوشغونلاری

تورکمن توپراغی نینگ هر ایکی طاراپیندا جمهوریت غورماق
او غروینداقی گورشلر و اولارینگ بیر وقتدا ایغلان ادیلمگی قانونا لایق و
تورکمن لیدرلری نینگ گوزیتیملری نینگ اوسندیگینه، تاریخی پورصاتدان
اونگات پیدالاندیغینا شایاتلیق ادیار.

۱- نجی جهان اورشی دوزینده و اندان سونگراقی درران یاغداى بیرناچه ایمپریانینگ شول ساندان اورسیت، عثمانلی، اوستریا- ونگریا دولتترینگ دارغاماغینا آلیپ گلدی. زاکاسپی اوبلستینده بلشویکلرینگ حاطاریندا گرره شیپ گلیان تورکمینگ مردانا اوغوللاری غایغیسیز آتابایف، ندریای آیتاکوف، حالمیرات صاختمیرادف لار تورکمن توپراغیندا جمهوریت دوزگونینگ قورولماغی او غرویندا دیش- دیرناق گورشدیلر. جمهوریت قورماق ایده یاسی ایرانا- دا گلیپ یتیار. گیلاندا میرزا کوچک خان، خراساندا کلنل مخمتقی خان پسیان، آذربگجانده شیخ محمد خیابانی و تورکمنصحرا عثمان آخون بو ایده یاتی قولداپ، شیله حکومت دوزگونینگ اوز حالقلاری نینگ آزات بولماغیندا اساسی رول اویناپ بیلجگینه ایناپ، اونى دورموشا گچیرمک او غروندا گورشلرینی ینجاملاشدیریارلار. یری گلینده آیتساق قاجارلارینگ آخرقی پادشاسینی انگلیسلرینگ کمک برمگی بیلن کودتا ادیپ آغداران انگلیس دیکمه سی رضاخان- دا حالقلارینگ قولداووینى غازانماق اوچین اوزی نینگ جمهوریت دوزگونین غورجاغینی ایغلان ادیار. ایراندا جمهوریت قورماق و پادشالیق/مونارخیانینگ سونگونو پیقماق ایده یاسی ۲- نجی جهان اورشی یئلاریندا- دا ایرانینگ کردستان و آذربگجانیندا غایتادان مؤچ آلاندیغینی بیلیاریس. شول گورشلره کردستاندا- مهاباد جمهوریتینه قاضی محمد، آذربگجانده بولسا پیشه وری یولباشچیلیق ادیدی. بو حرکتلر ۱۹۷۹- نجی یلدا اوز نتیجه سینی بریپ، ایراندا پادشالیق دوزگونینگ سونگونو چیقیلاندیغینی آیتسا بولار.

تورکمن توپراغی نینگ هر ایکی طاراپیندا جمهوریت غورماق او غروینداقی گورشلر- ده شو تاریخی شرطدن او غور آلدی. اولارینگ بیر وقتدا ایغلان ادیلمگی قانونا لایق و تورکمن لیدرلری نینگ گوزیتیملری نینگ اوسندیگینه، تاریخی پورصاتدان اونگات پیدالاندیغینا شایاتلیق ادیار.

عثمان آخونینگ آد-آبرایی نینگ تورکمن حالقینگ آراسیندا گینگ یایراییانلیغیندان غورقان ایران حکومتی اونى توسساغ ادیار، پول واداسینی بریپ اوز موقاددس گوره شیندن یوز اوویرماگه چاغیریار. یونه بو آداو- حیللر کأر اتمه یار. تورکمنلرینگ جمهوریت قورماق اوغروینداقی گورشلری گون ساینن مۇچ آلیار.

عثمان آخونی و تورکمنلرینگ بیله کی لیدرلرینی توسساغ اتمک باراداقی آستراباد حکومتی نینگ ۱۵۷ نومرلی تهرانه یوللان تله گراممسی

نمرة (۲۰۵) تلگراف کارگذار استرآباد بوزارت خارجه ۲۲ ربیع الاول ۱۳۳۳
امروز راپورت رسید روز پنجشنبه قریب صد نفر سالدات وقزاق مقیم قره سو درکشم
تبه عثمان آخوند و برش آخوند ملای جعفر بای را گرفتار معلوم نیست کجا فرستاده از
(معزز السلطان)

عثمان آخونینگ آلینیپ گیدیلیش بارادا ۲۰۵ نومرلی راپورت

تورکمنلرینگ گورشلری بارها مۇچ آلیار:

تورکمنلرینگ اوز-ارکین یاشاپ گلیآندیکلری هم-ده اونى بیر سیاسی حاکمیتله اوویرمک اوچین، ۱۹۱۷-نجی ییلدا باشلان گوره شی ۱۹۲۰-نجی ییلا چنلی پوغتا اورناشیار. تورکمنصحرالی دوغانلاریندان آرقا چیقماق ماقصادی بیلن ۱۹۲۰-نجی ییلینگ ۱۵-نجی سنتیابردله یمودستاندا (حاضیرکی بالقان ولایاتی/ یایلاسی) یاشایان بالقانلی یموتلار اوزلری نینگ ایلکینجی گنگش ماصلاحتاینی گچیر یارلر. اما روس حاکمیتی آستینداقی یولباشچیلار، روسلارینگ پاسگل برمگی نتیجه سینده اولار بو ماقصادا یتیب بیلمه یارلر. آرشبولاردا ساقلاتیان

دكومنتلرده مى سردار قايغيسيز آتابايف ينگ بير نأچه افسرى توركمنصحرا يوللاپ، اولارا كۆمك برمه گىنگ يوللارنى آختاراندىغى حاقىندا ماغلومات بار. يۇنه بو ايش هم باشا بارمايار.

آتابايف- ينگ اترك- گورگن توركمنلرى نىنگ جمهوريت قورماق اوغورونداقى گۇرشلرىنه ياردام برجك بولوشى نىنگ اونگونى نىنگ آلىنشى ياراسىندا اونونگ اگىندش يولداشى حالميرات صأحتميرادوف- ينگ، توركمنىستانىنگ كمونىست (بولشويك) پارتىياسى نىنگ اجرائيه كمىته سى نىنگ بيله ليكدأكى پله نومی نىنگ (ماصلاحتى نىنگ) استه نوگرامما(صورتجلسه) حاساباتىندا دكومنتىنده شنىله ديپليار:

" صأحتميرادوف: ايندى آتابايف ايكميزىنگ آراميزداقى گۇره ش حاقىندا.

بو گۇرشى حأضيره دنكيچ يولداش آتابايف و اونى قولدايان يولداشلار، پارتيا لىنياسى(اصولى) بيلن گۇره ش ديپپ حاساپلاپ گلديلر.

بيرودا(حزبه) نأحلى آغزالايق باردى؟ بيرىنجى دن، ايكنجى دن، اوچونجى دن (ديپپ صأحتميرادوف توركمنىستاندا ير- سوو رفورملارى حاقىندا گوررىنگ غوز غايار) دۇردونجى مسنله: يموتلارنىنگ گورگندأكى غوز غالاگى- آتابايف توركمن ياراغلى گويچلرىنگ كمگى بيلن اولارا ياردام برمك و اولارى بيزه بيريكديرمك مسنله سىنى غويدى. بيز مركزى كمىته ده مسنلأتى باشغاچا قويدوق، يعنى بىيله اتمگىنگ ملتچىليك ديگىنى، بو تتللى چوزگودىنگ بورژواز اينتله گنتسيانينگ- عوض بايفلارنىنگ، بگه برديفلرىنگ- ايسله پأنديگىنى آيتديق. «آتابايف! سن اولارىنگ ايدنولوگياسىنى يۇره ديأنگ، بىيله ادمك بولماز، بو بيزىنگ پارتياميزىنگ پرنسيپلرینه قارشى، بو پرولتاريات ديكتاتوراسى نىنگ بأهيتلرینه ترس گليار».

آتابايف: « نامه اوچين بيز اوز مهربان دوغانلاريميزىنگ غوراغينا چىقمالى دأل، بيز اولارا

حوكمان كۆمك اتملى، توركمنلر حايسيدير بير پرولتار سياساتىنگ پيداسى بولمالي دألدير".

بو اجرائيه آغضالارى نىنگ غاوى يادىنداير. بو مسنلأ مركزى كمىته- ده سرادىلدى.

آتابايف- ينگ، پارتيانىنگ چيغرىندان چىقيان بو تكليفىنى غولداپ آتابايف- ينگ اوزى و

آيتاكسوف سس برديلر. حايب، شوندا يىغناغىنگ استه نوگرامما ياز غيسى يۇره ديلمدى.

اجرائيه كميتأنى كۆپليك بولوپ گچره نيميز سبأپلى، آغزالان يولداشلارنىنگ ابرائىنى

غاچيرمازلىق اوچين، بيز بو مسنلأتى سونگرا پلنومدا غويبام اوتورمادىق. شو اساسدا

يولداش آتابايف و آيتاكوف بيلن اراقاتناشيقلا بوزولدى. اولار بو گۇرشده توپارلايىن گۇرشى

گورديلر.

باشىنجى مسنله: گورگن غوز غالانگى نىنگ باشىندا آتابايف اوزالقى افسر سيدمرات عوض

بايفى داشكنده چاغيردى و توركمنلرىنگ يولباشچىليغىنى غورماق اوچين اونى اورگتجه

ايبيرماگه سىنانشدى. بيز عوض بايف- ينگ ايبيريلمگى نىنگ اونگونى آلدىق".

حاوا، بو و شونگا منگزش مونگرچه حقیقات، روس بولشویکلری نینگ ادیل ایراندا بولیشی یالی تورکمن حالق نینگ ملی باهیدینه ضاریا اورماقدا اورتاق ایش آلیپ باراندیقلاری نینگ آیدینگ مثالیدیر.

آستراباد حاکیمی نینگ تورکمنلره بلان سالغیدی تۆلمک غاتی آغیردی، حاکیم سالغیت بیغناماق اوچین اولارا قشون یوللاپ، ایلاتی تالایاردی. بو یاغداي حالقینگ غاها- غاضابا هم- ده یاراغلانماغینا و بو تالانگچیلار بیلن گۆرشمینگینه اساس دۆره دیاردی. ۱۹۲۰- نجی ییلینگ آیاغیندا کومت غاویزینگ قولاینداقی آق اویلی اوبا چوزیپ گلن ایرانی ژاندارملارینگ قارشیسینا یاراغلانان تورکمنلرینگ حرکتلری، عمومی گۆره شینگ باشلانغیجی حاساپ ادیلیار. آتابای هم جافاریای تورکمنلر غایراداقی/ تورکمنیستاندای دوغانلاریندان یاردام سوراپ انچه گۆز اولارا حاظ هم ایچی یوللایارلار، اما یوقاردا آغزالان دلیللره گۆز اولار یاردام بریپ بیلمه یارلر.

تورکمنلرینگ گۆره شی گون سایین مۆچ آلیپ اوغرایار. ۱۹۲۰- نجی ییلینگ مارت آیندا ۱۳۰۰ سانی تورکمن حاجی بابانینگ یولباشچیلیغیندا آیاغا قالیار. اولار کومت بیلن کومیش دپانگ آرالیغیندا یرلشن ژانداملار و اولارا یاردام بریان انگلیسلره ییتی ضاریا اوریارلار.^۶

تهران حکومتی تورکمنلرینگ حرکتلرینی باسیپ یاتیرماق ماقصدای بیلن ۱۹۲۰- نجی ییلینگ مارسیندا آسترابادا یاردامچی قشون ایبریار. شنیله- ده آستراباد حاکیمی قائم مقام، تورکمنلرینگ آراسینا آغزالایق سالماق ماقصدای بیلن ایران قشونیندا قوللوق ادمک ایسله یان تورکمنلره آیدا ۱۵ تومن برجکدیگینی جار ادیار.

قائم مقام دینگه اۆز باهیدینی آرایان بیرناچه کومیش دپه لی بایلار، شول ساندا آتاش حاجی، ملا حان، اسن قوشا(کۆسه؟) حان بیلن ایلاشایپ، اولارا آیدا ۱۳۰ تومن آیلیق تۆلۆپ، اۆزلرینه وفالی آتلی توپار دۆره تمگی باشاریار. قائم مقام ۳۰۰ غازاقدان عبارات قشونی کومت غاویزا یوللایار. تورکمنصحرادا عاداتدان داشاری یاغداي(حکومت نظامی) جار ادیار. اما تورکمنلرینگ گۆره شی بارها مۆچ آلیاردی. بو بارادا تهراندا چاپ بولان " ستاره ایران" روزنامه سی/غازیتی ۱۹۲۰- نجی ییلینگ ۱۶- نجی دکابرینده تورکمن طایفالاری نینگ بیرلشمه گیندن و بیله لیکده آیاغا غالمالاریندان هم- ده حکومتینگ اولاری دار غاتماق اوچین قشون یوللانیدیغیندان خبر بریپدیر. بو غازیت ۱۲- ۱۰ گون سونگ « تورکمنلرینگ قوز غالانگی» ادلی باش مقالاسیندا بوتین تورکمنصحرادای قاتناو یوللارینگ تورکمنلرینگ کنترولیندا دوراندیغینی یازیار. آستراباد حکومتی تورکمنلرینگ ارکینلیک اوغرونداقی حرکتینی باسیپ یاتیریب، اولارا گۆزداغینی برمک اوچین اسیر دۆشن تورکمنلری دار آغاجینا آسیار. شنیله- ده یموتلارا ضاریا اورماقدا بجنوردینگ حاتی سردار معزز حان بیلن اورتاق ایش آلیپ باریار. کابیر ماغلماتلاردا تورکمنلرینگ حرکتیندن آرقا چیقانی اوچین سردار معزز حانینگ آتیلیپ اولدوریلن دیگی آیدیلیار. بو بولسا دویبوندن نادوغری، سبأپ معززخان، هم تهران هم- ده

^۶ H.Ataýev: Eýran Türkmenleriniň göreşi

روسلارینگ داشکنندآکی وکیلینه، تورکمنلری اوزیولگه سینه (منطقه سینه) گیرماغه یول برمه جکدیگینه سوز بریپ، اولاری باسیپ یاتیرماقدا تهران بیلن حیذماتداشلیق اتجکدیگینی بیان ادیپدیر.^۷

"ستاره ایران" روزنامه سی نینگ ۱۹۲۲-نجی یئیلینگ ۱۸-نجی آپریل ساتیندا تورکمنلرینگ غوز غالاتینگ باسیپ یاتیرماق اوچین آستراباد حاکیمی نینگ تهراندان یاردام سوراندیغینی یازیپدیر. تورکمنلرینگ پیترانگ و همه یره ییران آیقلانمالاری/گورشلری، ۱۹۲۴-نجی یئلا یاغنی عمومی و گینگ حرکتی چنلی، دگدیم- غاچدیم دوام ادیپدیر.

انگلیسلرینگ کودتاسی بیلن حاکمیت باشینا گچن ارضاحان، اوز اربابی نینگ بویروغی بویونچا «بیته وی بیر ایران» شیغاری آستیندا، یوردی دولاندیرماق اوغروندا یاراغ گویجوندن پیدالایار. موندان اوزال یوردینگ هر بیر کونجینده یاشایان ملتلرینگ اوز باشلارینا ولایتلاری هم-ده ایچکی دورموشلاریندا ارکینلیگی باردی، مثال اوچین تورکمنلرینگ یاشایان یری «حکومت استرآباد و یموت» دیلیاردی و رسمی حاطلاردا بو فرم و مارکلی کاغذلاردان پیدالایلیاردی.

ارضاحان تورکمنلره یاراغلارینی تافشیریب، حکومتی بویون بولماغینی طالب ادیار. تورکمنلر، حکومتینگ بو چاغیرشینی آسگرمه یارلر.

۱۹۲۴-نجی یئیلینگ فورالیندا ارضاحان، تورکمنلره یوزلنپ بیر بیلدیریش یایراتیار، اوندان ایراندا جمهوریت دوزگونینگ قوریلماغی نینگ یوردینگ اساسی قانونینا ترس گلیندیگی و شول اساسدا حیال ادمان یاراغلارینگ تافشیریلمایدیغی، یوغسام اولارینگ اوستونه قشون سوریلجکدیگی بیلن حایبات آتیلیار.

۱۹۲۴-نجی یئیلینگ ۲۰-نجی فورالیندا گوندوغار دیویزیاتینگ(لشکر) باشلیغی ۵۰ آدمان عبارات آتلی توپارا باش بولوب، تورکمنلرینگ حاربی ممکنچیلرینی بارلاماق ماقصادی بیلن شاهروده گلیار. اونونگ بو یره گلگی نینگ سبأبی بیرناچه وقت موندان اونگ قشون بیرلیکلری نینگ شاهرودینگ توه رگینده تورکمن آتلی لاری نینگ هجومینه اوچراندیغی بولیار.

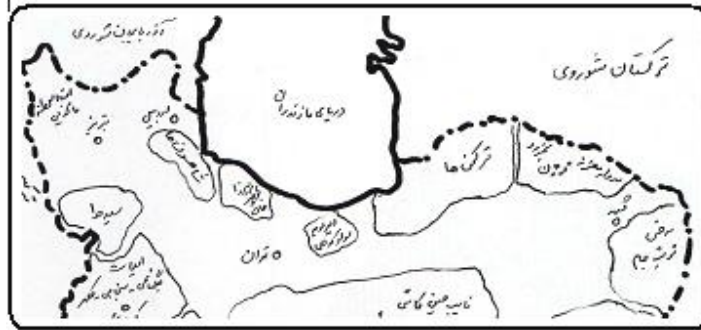
مرکزی حکومتینگ آتان حایباتیندان سونگ، گورشه یولباشچیلیق ادیانلر، اهلی تیره- طایپالارینگ بیرلشیگی اوغروندا آلادا ادیب باشلایارلار. هر طایفه ۳۰ آتلی برملی بولیار. شنیله لیک بیلن تاقمین ۱۵-۱۰ مونگ تورکمن گوره شه غوشولیار. تورکمن آتلی لاری تهران- ماشات یولونی کسپ، ایران قشونی نینگ بیرلشمگینه یاسگلچیلک دورتماگه سیناتشیارلار. تورکمنلر اییریلن قشونا انچه گزک بیته ضاربا اوروب اولاری ایزا سرپیکدیرمگی-ده باشاریارلار. بو یاغدا ایدان سونگ تورکمن سردارلاری، اوزلری نینگ ایلکینجی قورولتاینی اوچالی او باسیندا گچیر یارلر.

⁷ Gürjen jülgesinde. Brezkin. Daşkent. 1931 (rusça)

اومچالی قورولتایی و تورکمنصحرادا جمهوریت دوزگونی نینگ جار ادیلمگی

تورکمنصحرادا جمهوریت دوزگونی نینگ جار ادیلمگی، هم ایچری هم- م داشاری یورت مطبوغاتیندا اوز بیانیی تاپییدیر. ۱۹۲۴- نجی یئلینگ ۳۱- نجی آگوستیندا شوروی نینگ حالق کمیسرلر شوراسی نینگ اورتا آسیاداقی داشاری ایشلر وکیلی "گرمان"، مسکوه شنیلہ بیلدیرییدیر:

«مرکزی حکومتینگ اولتیماتومینا غارامازدان، شنیلہ- ده حکومت قشونینا انچمه گزک بیتتی ضاربالار اورانلاریندان سونگ، ایران چاگینده یاشایان تورکمنلر جمهوریت دوزگونینی جار اتدیلر». حالق کمیسرلر شورانینگ اشغاباتدقی وکیلی ۱۹۲۴- نجی یئلینگ ۲۸- نجی آگوستیندقی راپورتده تورکمنصحرادا جمهوریت غورلیپ، عثمان آخونینگ پرہ زیدنتلیگہ سایلانانیدیغی هم- ده ۱۰ آدمدان عبارات آق ساقغال شوراسی نینگ اوندان حمایت ادیانیدیگینی بیلدیرییدیر.

غوز غالاتگچیلارینگ اساسی مرکزلی (نقشه ستاد ارتش ۱۲۹۹)^۸

۱۹۲۴- نجی یئلینگ ۲۰- نجی مای آیندا(۱۳۰۳- نجی شمسی یئلینگ ۳۰- نجی اردیبهشت آیندا) اومچالی اوباسینا گلن یاشولی- آق ساقغاللار، دیوانه پانگ دیین بیرسی نینگ حاولوسیندقی توت آغاجینگ کولگه سینده تگه لنشیپ، اوزلری نینگ ایلکینجی گنگش قورولتاینی گچیریارلر. بو قورولتایا عثمان آخون جافارباپلارینگ، گوکی صوفی بیلن جان مأمد بگ آتاباپلارینگ، قسیر امین حان گوکلنگلرینگ وکیلی بولوپ قاتناشیپلار. قورولتایدا ۱۰ آدمدان عبارات قانون چیقاریجی اورگان حوکمینده، آق ساقغاللار شوراسی سایلانیا. جافارباپلاردان ۶ وکیل شول ساتدان ملا ارجب(کوز)، آرازقربان(آریق- کل)، ایمانقولی(توماچ)، عزیز حوجه مراد(چوگگان/ چوگان)، حوجه نیاز حان(قرینجیک)، اسن حان(کلته)، قالان ۴ وکیلینگ بولسا یاقیندا بللی ادیلجکدیگی آیدیلیار. بولاردان باشغا نفس سردار، حاجی محمد پانگ(جافارباپلاردان) موسی حان (آتاباپلاردان)، الله یار حان (گوکلنگلردن) ملی قشونینگ سرکرده لری حوکمینده قبول ادیلیار. موندان آیری کومیش دغه لی ارجب آخون صیادی(قرینجیک) بیلن قلیچ ایشان(گوکلنگ) بو ملی حرکتہ یاردام برجدیکلرینی بیلدیریارلر.

اومچالی قورولتایندا شنیلہ قارار قبول ادیلیار:

۱- حکومتینگ یاراغلاری تافشیریلمالی دیین اولتیماتومی رد ادیلملی،

⁸ تاریخ ارتش ایران جلد اول

۲- مرکزی حكومتینگ يۇرئشئنه برك جو غاب برك اوچين مى قشون دۇره دئلملى،

۳- توركمنصحرادا جمهوريت دوزگونى جار ادئلملى،

۴- بئر آغيزدان عثمان آخون^۹ توركمن جمهوريتى نئنگ يولباشچئلىغئنا بلنئلملى.^{۱۰}

توركمن جمهوريتى نئنگ ئىدرلىگئنه سائلانان عثمان آخونى توركمن دأبئنه ائنه رىپ، اونى آق كچا موندورئپ، اوچ كزك كومت غاويزئنگ مناره سى نئنگ داشئندان آئلارلار. بو دأپ غادئمدان بأرى توركمنلرئنگ آراسئندا پادشاه سائلاناندا يۇرگونلى بولوپ گئئپدى (نادر افشار و آقامحمدخان قاجار دا موغان چولئنده شئئله دأپ بئلن باشلارئنا تآچ گه بئدئلر)

توركمنصحرادا جمهوريت دوزگونى نئنگ جار ادئلمگى، هم ائچرى هم- م داشارى يورت مطبوغاتئندا اوز بئانئنى تاپئدئر. ۱۹۲۴- نجى بئلئنگ ۳۱- نجى آگوستئندا شوروى نئنگ حالق كمئسرلر شوراسى نئنگ اورتا آسئدادقى داشارى ائشلر وكىلى "گرمان"، مسكوه شئئله بئلدئربئدئر:

«مركزى حكومتئنگ اولتئماتومئنا قارامازدان، شئئله- ده حكومت قشونئنا انچمه كزك بئتى ضاربالار اورانلارئندان سونگ، ايران چاگئنده ياشائان توركمنلر جمهوريت دوزگونئنى جار اتدئلر». حالق كمئسرلر شورانئنگ آشغاباتدلقى وكىلى ۱۹۲۴- نجى بئلئنگ ۲۸- نجى آگوستئندلقى راپورته توركمنصحرادا جمهوريت قورلئپ، عثمان آخونئنگ پره زئدنتئلكه سائلانانئغى هم- ده ۱۰ آدمان عبارات آق ساققال شوراسى نئنگ اوندان حمايت ادبائندئگئنى بئلدئربئدئر.

توركمنصحرا جمهورئيتئنى جار ادنلر اوزال باشدا تيره- طائپا آراسئندا يۇنگ بولان آغزالئق كسلئنى آرادان كوترمك اوغروندا آلادا ادئارلار. بو حركتلرئنگ نئئجه سئنده بوتئن توركمنلر بئر تن بئر جان بولوپ، اوز حاق- حقوقلارئنى غازانماق يولوندا بئرلئشئارلر. كومت غاويزدلقى آق ساققاللارئنگ شوراسئندا، موندان بوئانا نأحيل ائش آلئپ بارئلماغى دوغروسئندا كئگئش ادئئلار. شئئله- ده ۱- نجى جهان اورشى بئللارئندا اورسئته اسئر بولوپ، اورش تمام بولانان سونگرا اركئئلكه چئقان بئرناچه عثمانلى (توركئه لى) افسر شول ساندان قادئر افندى، جمال بگ، مهدى افندى، مصطفى بگ، حدائار افندى، مراد بگ و سلطان پاشا، توركئيا دولانئپ بارئشلارئندا كومئش دفا بارئپ، توركمنلرئنگ اوز-اركئئلكئنه حمايت برك اوچئن، اولارا حاربى تالئم برئپ باشلايلارلار. بو افسرلر آچئلان يۇرئته مكتبه، حاربى مشق- ئنگ يائئندا، اولارا حاط- سواد هم اوره دئارلر. شول مدرسه نئنگ شاگردلرئندن آراسئندان بئر توپار آد غازانان بئگئتلر ئئئشئار. قئات حانئنگ چاولئغى، حان ئمودئنگ اوغلى لالى حانئنگ اوزى هم بو مدرسه نئنگ معلمى بولئار.

⁹ عمر قوبولئى نئنگ اوغلى عثمان آخون(جافاربايلارئنگ قوبولئى كور تيره سئندن) بخارادا دئنى علم آلان آدم. اول توركئستاندا(خئوه و بخارادا) آزاد-ادئش حركتلر بئلن تائشئپ، كومئش دفا اوزورئلئپ كئنده توركمنلرئنگ حاق- حقوقلارئندان آرقا چئقئار. اول توركمن بالالارى نئنگ سوادلى بولماغى يولوندا هم آلادا ادئپ، مكتب آچئار.

اومچالئ ده كچئرئلن بو قورولتئا غاتاشان حوجانئاز حان (مرحوم حاجى خان اوغوزى نئنگ دأده سى) و سرهنگ ساپار خطبئى¹⁰ اوز ياتلامالارئندا كوررئنگ برئدئرلر.

خیلی محرمانه

بتاریخ ۲۳ برج جوزا ۱۳۰۳

نمره ۲۸۲۷ وزارت امور خارجه

اداره دوم سیاسی

وزارت جنیله داخله

بوزارت امور خارجه اطلاع رسیده است که قادر افندی نام ترك در میان تراکمه اقدامات و عملیاتی می نماید، لهذا متمنی است مقرر فرمایید محرمانه تحقیقات نموده معلوم نمایند اولاً مشارالیه تنها با تراکمه ایران رابطه دارد و یا با طوایف ترکمن طرف روسیه نیز دارای مناسبات است. ثانیاً- اقدامات و عملیاتیکه در آنجا میکند از چه قبیل است آیا برضد روسها تبلیغات میکند یا ایران. ثالثاً مشارالیه در يك نقطه متوقف است یا اینکه باطرف و نواحی صحرای تراکمه نیز مسافرت مینماید. رابعاً با سفارت ترکیه در طهران و یا مأمورین آن دولت در روسیه مکاتبه و مخابره میکند یا خیر. بدیهی است از نتیجه تحقیقات سریعا وزارت امور خارجه را مستحضر خواهد داشت تا بهر ترتیبی که صلاح باشد اقدام شود.

در حاشیه: خیلی فوری. اداره شمال فوراً اقدام نماید.

چشمه: سازمان اسناد ملی ایران

مرکزی حکومت تورکمن جمهوریتینی

بیقماق اوچین قشون سوریار

تورکمن توپراغینی غانا چایقان ارضاشانینگ ۳ گترالی.

ساغدان: سرلشکر آمان الله جهانبانی- سرتیپ فضل الله زاهدی و خراسان لشگری نینگ باش کاماندیری جان محمدخان امیر علایی

ایران حکومتی، تورکمنلرینگ برک آباغا قالیب دوراندیقلا رینا گوز یتیرندن سونگ اولارینگ دیره نیشینی (مقاومتینی) سیندیرماق اوچین، اولارینگ اوستونه قشون سورمگی پلاتلاشدیریار. شول بیر وقتینگ اوزینده آسترابادینگ حاکیمی تورکمن حان- بگلرینی نینگ آغزلارینی آارتماق اوغروندا هر حیل مکیرلیک ادیب باشلایار. حاکیم اوز وکیلینی کومیش دفأ عثمان آخونینگ یانینا ایبریپ، اونی پول بیلن ساتین آماق ایسلاپدیر اما حاکیمینگ بو حیله سی باشا بارمادیر. آستراباد حاکیمی اردلان حان، کومیش دفه لی آتاحتان سرداری گنگش اتمک بهاتاسی بیلن شهره چاغیریار. آتا حان گلیار، گوررینگ- ینگ اورتاراسیندا حاکیم بیر زادا قهری گن یالی بولوپ، صحبتی کسیار، آتا حان بولسا اوبسا دولتیار. نامارد حاکیم اولارینگ یولوندا قاراولار قویوپ، آتا حان و یولداشلارینی شهرینگ ۱۵

كيلومتر قايرا ياتيندا، شادفه اوباسى نينگ ايلرى يوزينده آتپ اولدورديار. حاكم بو جنائاتى آتابيلارينگ اوستونه آتپ، اولارينگ آراسيندا تيره- طايپا دعواسيني توتاشديرماغي مقصد ادنيپدي. شولار يالى پرووكساسيون(تحريك اديجى) و شاتتازلار آز بولماندى، اما توركمين يولباشچيلارى اولارا قولاق قاپارتمان آغزى بيريگيني برك قوراماغي باشاريپديرلار.

تهراندا چاپ بوليان " فكر آزاد" روزنامه سى اوزى نينگ ۱۹۲۴- نجى يئلينگ ۲۷- نجى ژونن آينداقى ساتيندا ماراوادپانگ قولاييندا سرهنگ مهدي حاتينگ قشونى بيلن توركمينلرينگ چاقناشاشاتيغيني و شوندا ۱۰ ساغاتلاپ سورهن سوشوده توركمينلرينگ چيم- پيتراق اديلنديگيني "تلگرافى خبر" ديب چاپ ادپيدير. شول خبردا مهدي حان غاتى اووينجنگ ليك بيلن توركمينلرينگ پريشان ياغدايا دوچار اديلنديگيني بيلديريپ:

" ماراواده آلناندان سونگ يموت گوكلنگ نامه اتجكلرينى چاشيرديلار. ياراشيق بارادا گوررينگ ادمك اوچين بيرناچه ياشولى شول ساندان كريم ايشان ياتيما گلدى... من امام[رضا] سيغينيپ حركت اده رين و انشالله شو غولايدا توركمينصحرادا آسوداليغي برقرار اده رين و خراسان قشونىنى سردار سپه نينگ[ارضاحاتينگ] ياتيندا باشى ديك ساقلارين. شو خبرى آلا-آلاماز توركمينلرينگ بويون بولانديغيندان و ماشات- تهران يولونينگ آجيلانديغيندان ايلاتى حاباردار ادپ بيلرسينگسز."¹¹

ايران قشونى نينگ خراسان بولومى نينگ بو پانگ كلّه كامانديرى نينگ تلگرافى تهرانا باريپ بارمانگقا، توركمينلر خراساندان يوللانان قشونى نينگ اوستونه چوزوپ اولارى چيم- پيتراق اديارلر، شوندا ايكي توپ بيلن ۴ مسلسل توركمينلرينگ اليه دوشيار. مهدي حان ۳۰ سانى آدمدان عبارات توپارى بيلن زوردان بجنورده غاچپ آتيار.

مهدي حاتينگ هجومى شوسيزليغا اوچراندان سونگ خراسان لشگر بولومىنى نينگ باشليغي ۱۶- ۱۴ ژونن/ايون آرايغيندا قان- سيستان توپارلاريندان دوزيلن اولى بير آتلى هم- ده ۸ مسلسل بيلن ياراغلانان ايكي گروهانى دوره ديار.

لارى ۳ ۱۹۲۴- نجى يئلينگ سنتيابرينده بجنورد بيلن گوكلنگ آرايغيندا ۴۰۰ آدمدان عبارات توركمين آتلى مونگ عسگرلى ايران قشونينا چوزيب، اولارا آخير ضاربا اوروپ، تهران- ماشات آراسيني كسمگى باشاريپديرلار.

توركمينلرينگ باتير غايليق بيلن سوشيانديكلرى ايران حاربيلارينى قورقوزيب باشلايار. اولار توركمينلرى آسوداليغا چاغيريب، اوزلرى نينگ پاراحات سوير آدملارديقلارينى نيغتايارلار. بو باباتدا گوندو غار ايران قشون بيريكلرى نينگ باشليغي طاراپيندان ۱۹۲۴- نجى يئلينگ ۲۳- نجى سپتامبرينده توركمينلره يوزلنيپ بير بيلديريش ياراديليار. اوندا شنيله دييليدير:

¹¹ H.Ataýev. S.51

«بیزینگ اولارا دوشمان داللیگیمیزی تورکمنلر بیلمه لیدیر، شونگا گورا گوندو غار قشون

بیرلیکری اولارینگ یوق ادیلمگینی اوزینه بويساتچ سایمایار.»

۱۹۲۴- نجی یئلینگ ۲۰- نجی اکتبرینده آستراباد حاکیمی، یاراشیق باراسیندا ماصلاحات اتمک اوچین عثمان

آخونی شاهره چاغیریار. عثمان آخونینگ اوزی گیدمان یرینه ۴ ساتی یاشولی وکیلینی ایبرییار. شوندا

یاراشماق اوچین تورکمنلر اوز شرطلری نینگ شولاردان عبارتدیغینی بیلدیریارلر:

۱- تورکمنلرینگ یاراغلاری اولارینگ الینده غالمالی؛

۲- بوتین تورکمنصحرانینگ حاویسیزلیغی (امنیتی) تورکمن جمهوریتی نینگ اختیاریندا بولمالی؛

۳- باریپ ۱۹۲۲- نجی یئلدا ایران قشونینا قوللوق اتمک اوچین آلیپ گیدیلن ۲۲ ساتی تورکمن آتلی لاری

غایتاریلیپ بریلملی.

آستراباد حاکیمی بولسا تورکمنلرینگ آراسینا سیغینان ۴ ایرانلی نینگ اوزلرینه بریلیمگینی طلاب ادیار.

ماصلاحتدان بیر نتیجه چیقمانسونگ، هر ایکی طاراپ اورشا تاییارلیق گوریپ باشلایار. مرکزی حکومت

دکابر آیندا گونورتا ایراندا یاشایان عربلرینگ باش توتانی شیخ خزعل آدلی سرداری بویون اگدیرندن سونگ،

۱۹۲۴- نجی یئلینگ سونگوندا تورکمن توپراغینا قشون سورماگه دولی تاییارلانیار.

ایران مجلسی نینگ قراری بیلن ۱۹۲۵- نجی یئلینگ ۱۴- نجی فورالیندا "سردار سپه" لاقاملی ارضاشاه

یوردینگ قشون باشلیغینا بللنیار. اول بو قارارا دایانپ شول یئلینگ ژون(خرداد) آیندا مرکزلسن قشون

بیرلیگینگ دوره تمک اوچین ۲۰ یاشینا یتن ایرانلی بیگیتلری قشون قوللوغینا چاغیریار. شوندان سونگ

تورکمنلره غارشی برک چاره گورمگینگ او غرونا چیقپ، گوندو غار قشون بیرلیگی نینگ باشلیغینا جان محمد

حان دیین بیر یاش افسر گتیریلیار. اول ۱۹۲۵- نجی یئلینگ ۶- نجی فورالیندا(بهمن) آیندا ماشادا باریار.

ظالمیقدا هم دونگ یوره کلیده بو یرده یاقاسینی تانیدان جان محمد حان، تورکمنلرینگ گوره شینی دربی-

داغین اتدجکدیگینی آچیق بیان ادیار.

تورکمنصحرانی حاربی غاباودا ساقلاپ دوران حکومت، تورکمنلری آیاقدان دوشورمک اوچین ۱۹۲۵- نجی

یئلینگ بهاریندا بیر بیلدیریش یایرادیار. شوندا شنیه دیلیدیر:

"علیحضرت رضا شانینگ سایاسیندا تورکمنصحراده آسودالیق حکم سوریار، باسماچیلار دربی-

داغین ادیلدی. موندان بویانا سؤدیگارلر و تاجرلر تورکمنصحرأ گیدیپ سؤدا ادیپ بیلرلر، یونه

حاضریر تورکمنصحرأ قاباودا ساقلانیاتی اوچین تاجرلر حاربی حاکملردن گچیش روغصات

آمالی دیرلار، یو غسام اولار تورکمنصحرأ قویبریلمز."

شنیه لیک بیلن حکومت بیر طاراپدان صحرائی غاباودا ساقلایاندیغینی، آیری طاراپدان اول یرده عاداتدان

داشاری یاغدا(حکومت نظامی) دوزگونینی گیریزندیگینی، هم- ده صحرا گیرمک اوچین حاکملردن یوریته

روغصات آلینمالی دیغینی اقرار ادیار.

۱۹۲۵- نجی یئیلینگ ۱۰- نینجی مارت آیندا مرکزی حکومت مهدی حاتینگ باش توتانیغیندا ۲ سانی حاربی اوچاق، ۷۰۰ آدمدان عبارات یاراغلی توپاری، ۴ سانی توپ بیلن ۴ سانی مسلسلی بجنورده یوللایار. جان محمد حان تهرانا چاغیریلیپ، تورکمئلرینگ گۆره شینی باسیپ یاتیرماق اوچین یۆریتیه بویروق آلیپ شول یئیلینگ ۲- نجی آگوستیندا ماشادا اؤریلیار.

بو یاغدا ییلاردان خبرلی بولان تورکمئلر یولباشچیلاری حالقینگ آغزی بیرلیگی و اونونگ نتیجه سینده اؤز- ارکین تورکمئلر دؤولتینی قوریپ بولجاق یالی ایسلگلرینگ اوستونده آفاق دیره یأرلر. تورکمئلرینگ گۆره شی، نفس سردار هم الله یار حان یالی باتیرلارینگ قوشولماغی بیلن حاص باد آلیار. اولار چم گلن یرده ایرانلی لارینگ قشون بیرلیکلرینه پارتیزانلیق تاکتیکی بیلن ضاربالار اوریارلار. تورکمئلرینگ یاغدا ییننی هم استراتژیک نوقاقلارینی اؤوره نمک اوچین جان محمد حان، سرهنگ ایرج حان دیین افسری ۱۵۰۰ آدمدان عبارت قشونا یولباشچی ادیپ، تورکمئلر ائییریار. شنبیله- ده ۲۸- نجی مارتدا بجنورد حاتلاری شول سانندان باقر حان حکومت بیلن گلشن ایلالاشیقلا ریندا، تورکمئلره غارشی اورشدا ایران قشونا یاردام برجدیکلریه سؤز بریارلر.

تورکمئلر، ایرانلی لاردان اؤنگ حرکت ادمک ماقصادی بیلن ۹- نجی مایدا بجنوردا چوزیارلار و قشون قرارگاهلارینی دارغادیپ باشلایارلار. یاریم گونلأپ اوزاغا چکن اورشدا حکومت اولارینگ اوستونه حاربی اوچارلار بیلن بومبا یاغدیریار، تورکمئلر و اولارا یاردام برن شادلولار ایزا چکیلمی بولیارلار. الله یارحاتینگ توپاری نینگ حاربی سرکرده سی ملا داوی نینگ آیتماغینا گؤزاً بجنورده ادیلن چوزوشا سافار مرگن، دردی حان گؤکلنگ، آقا ماد حان یموت، جان مأمد حان گؤکلنگ یالی سرکرده لر یولباشچیلیق ایدیپیر. " شفق سرخ" روزنامه ۱۲- نجی مایدا تورکمئلرینگ حرکتلرینی باسیپ یاتیرماق اوچین اورش وزیر نینگ، تهراندان یۆریتیه "پهلوی هنگی" بیلن ماشاتدان یونکرز آدیندا ۲ سانی حاربی اوچاغی یوللانیدیغینی یازدی. بو خبری بریتانیانینگ "تایمز" روزنامه سی هم تاصصیقلاپدیر. تورکمئلر چاره سیز بجنورد غابا یینی ترک ادیپ ایزا چکیلمی بولیارلار. بو خبری ۲۱- نجی مایدا تهران دؤولتی نینگ رسمی بیاتییه سی هم تاصصیقلاپدیر.

۱۹۲۵

تورکمئلرینگ اؤزارکینلیک اوغروندا قی گؤرشلری، ایرانینگ مجلسینده هم آرا آلیپ ماصلاحتاتلا شیلیپدیر. شیخ العراقین زاده آدیندا قی مجلس وکیلی، ۱۲- نجی مایدا اؤز چیقیشیندا «داشاری یورتلارینگ [شوروی نینگ] قورجالاماغی (تحریکی) بیلن آیاغا غالان تورکمئلری چالتلیقدا باسیپ یاتیرمالی» دییار. ادیل شو بیر واقیتینگ اؤزینده "تجدد" روزنامه سینی نشر ادیان بو آدم ۱۳- نجی مایدا «فتنه چیلرینگ [تورکمئلرینگ] سونگق اویجوگی دارغادیلدی» ادلی مقالاسیندا آچیق ارضاحتی تورکمئلرینگ اوستونه یوریش قورناماغا چاغیریار. اول حکومتینگ استرابتدای آلیپ باریان ایشینی اویپ، بو یرده آسودالیغی! اوچین ادمآگه چاغیریار.

۱۹۲۵- نجی یئیلینگ مای آبی نینگ آیاغیندا تهراندان استرابتادا گلن سرهنگ احمد خان اؤز توپارلاری بیلن بندرگز- استرابتاد آرالیغیندا قی یولدان قشونینگ آرقاینن گچمگی اوچین اول یرده آبادانچیلیق ایشلرینی آلیپ باریار. استرابتادینگ حاربی حاکیمی سرهنگ حکیمی و بو یردای قشون باشلیغی ژنرال محمد حسین خان

تورکمنلره غارشى آلنيپ باريليان سؤوشه اوران چينلاقاي غاتاشيارلار. "ستاره ايران" روزنامه سى نينگ ۱۱۶- نجى سانيندا (۳۱ ماى ۱۹۲۵) دميرغازيق بريگاده سى نينگ (توپارى نينگ) بيلديريشيني نشر ادبيدير. شوندا ۱۹- نجى مايدا استرابادينگ قولايئندا، محمد آبادينگ يانينداقى سؤوشده ۲۰۰ سانى تورکمنينگ اوليپ هم يارالى بولانديغيني بيلديريليار. "روزنامه ايران" و "کوشش" هم ايران قشونى نينگ اوستونليکلى باراسيندا چيشيريپ خبر بريديرلر.

بجنورد طاراپيندان گليان قشونينگ اونگونى آماق اوچين، بو طاراپه هجوم ادن تورکمنلرى ايزينا سرپيکديرمک اوچين ماشاتداقى بوتين قشون بيرليکلى، حتى داشارى يورتلى ايلچى حانالارينگ اونگونه غوللوق اديان بيرليکلر چاغيريليار. آلمانلى اوچاق سوارلار(خلبان) ۱۸- نجى مايدا ۲۳ گزک تورکمنلرينگ اوستونه بومبا ياغديريار. انگليس روزنامه سى "تايمز" ينگ ۵- نجى ژونن ده برن خبرينه لايئقلىقدا دوشنبه گوندآكى بمبا آتيشيقدا جمعى ۳۰ تورکمن هلاک بولوپدير.

آگوست آبي نينگ ۲- سينده تهراندان ماشادا دولانيپ گلن جان محمد حان بير بادا تورکمنلرينگ اوستونه چوزمان، اولارى ياراشيغا چاغيريار. تورکمنلر دوش گلن فرصتدان پيدالانيپ اوز ايسلگلى نينگ يرينه يتيريلن واقتيندا ياراشيق باراسيندا گوررينگ اديپ بولار دييارلر. اولار ايسلگلى نينگ شولاردان عباراتديغيني معلوم اديارلر:

۱- ايران قشونى حيايل ادمان تورکمن توپراغيندان چکيلملى،

۲- تورکمنلرينگ اوزارکينليگى رسميته تانيمالى.

اورش اوقپيلارى نينگ اونچاقلى گويچلى دادیگينه گوز يتيرن تورکمنلر، ۱۹۲۵- نجى يئلينگ ۲۰- نجى مايندا کوميش دپه ده آق ساققاللار شوراسى نينگ ۲- نجى قورولتايىنى گچيريارلر. اوند، حکومتينگ توساغيندا اوتوران تورکمنلر هم- ده بجنوردلى کردلرينگ باشليغى معزز حان، بوشاديلماسا اولى قوز غالاتگ تورجاقديغى بيلن حکومته يوزله نيلمگى قرار اديليار.

تورکمنلر بيلن جان محمد حانينگ آراسينداقى گپله شيك ۲۰ گون اوزاغا چکيار(مايننگ بيگريمسيندن ژونن آبي نينگ باشينا چنلى). بو گپلشیکلردن هيچ حيلى نتيجه قازانيلمايار، سبأپ جان محمد حانينگ ماقصادى ياراشماق دال- ده وقت قازانماقدي.

جان محمد حانينگ مکيرينه دوشنن تورکمنلر اوز يارانلاريني توپلاپ، شيرواندا يرلشن قشون بيرليکلرينه هجوم اديارلر. ياغداى دورا- بارا تورکمنلرينگ زيانينا قوتارياردى. شادلو کردلرينگ حانلارى جولاي آينندا گوندوغار قشونينگ باشليغينا هم- ده ماشات روحايلارينا يوزلنيپ اوزلرى نينگ تورکمنلر طاراپيندان آلداديلانديغيني هم- ده قاتى اؤكونچده ديکلرينى بيلديريارلر.

جولای آينندا اومچلى اوباسيندا يىغناشان توركمين يولباشچىلارى نىنگ آراسيندا سۈۈشى دوام اتدېرمك يا- دا بويون بولماق يالى ايكى فكر اورتا آتيليار و شول اساسدا يولباشچىلار ايكى توپارا بولونيأر. بۇنە مونگا قارامازدان كۈپلىك توركمينصحرادا اوزباشداق دۈولت قوراليانچا كۈره شه دوام بردير جكدىكلرينى آيديارلار.

۱۹۲۵- نجى يىلنىڭ ۳۱- نجى جولايىندا مركزى حكومت توركمينلره كۈزداغىنى برمك اوچىن تهراند تۇسساغدا ياتان ۷۵ توركمينى آتېپ اولدوريار (ه. آتايىف). آستراياتدا قورلان حاربى دادگاھ كۈز قىرپمان توركمينلىرى اولومه حكم اديأردى. بو دادگانىڭ چىقاران قارارى بىلن ۶۵ توركمين آتېلىپ اولدوريليار. بو ايشلرنىڭ اھلىسى، تازە پادشائىنگ (ارشاائىنگ) حكومتى نىنگ پايه لارنى بركىتمك اوچىن اديليأردى.

دۇران ياغداى توركمين يولباشچىلارى نىنگ آراسيندا حاوپ سالىپ، كابىر تيره باشلىقلارى اوز وكىللىرى حوكمىنده جان محمد حائىنگ اوستونه ايبرىپ، قوزغالاتىچىلاردان! آرالانى آچىاندىقلارنى بىلدىرىپدېرلر. توركمينلره هيچ زات ديمە جكدىگىنە قرانا آنت ايچىپ، اونگا اوز مھرىنى باسان جان محمد حان، توركمينلرنىڭ اوستونه چوزوپ گلن ماحالىندا عھد- پيمان، قسم و آنتىنا وفا قىلماق اولاردان قاتلى اۇچ آليار.

توركمينلرنىڭ بىرلىشىگى دارغابردىگىچە، مركزى حكومت آستراياتدا يرلىشدىرن قشون سانىنى آرتدېريأردى. ۱۹۲۵- نجى يىلنىڭ ۲- نجى اكتوبرىنده عربلرنىڭ حركىتىنى قانا چايقان ژنرال فضل الله زاھدى بندرگزه گليار. اول توركمينلرنىڭ آق ساققاللارنى يانينا چاغىرىپ، ياراغلارنى تافشىرماق اوچىن ۳ گون مھلت بريار، بولماسا قشونىڭ حركىتە باشلاجاقدىغى بىلن حايبات آتيار. آق ساققاللار ۱۵ گون مھلت ديله يارلر، زاھدى مونونگ بىلن ايلاشمايار. اول شول كۈنى دمىرقازىق قشون بىرلىگى نىنگ باشلىغى كاپىتان عبدالله حانى كومىش دفا ايبرىپ، جافاربايلارى بويون بولماغا و ۷ گونونگ ايچىندە ياراغلارنى تافشىرماغا چاغىرتيار (سونگ ياور عبدالله حان توماج آدى بىلن تاتىلان بو آدم كومىش دفائى قانا چايقاپ، بو ىرى باسىپ آلدان سونگ حاربى حاكىم بوليار، اونونگ اصلى توركمين بولماسا- دا ۱۹۶۰- نجى يىللاردا توركمينلرنىڭ آيدىنان مجلىسە وكىل بولوپ كىديأر).

حكومت حالى رۇحدان دوشورمك اوچىن پروپاگاندا (تبلىغى) ايشىنى- دە دوام اتدېريأردى. ايران قشونى نىنگ باش ستادى طاراپىندان توركمينلره يوزلنىپ ۳ ساتى بىلدىرىش يىرادىليار: بىرىنجى بىلدىرىشە ژنرال زاھدى، دۈولتىنگ بو ىردە آسودالىغى برقرار ادمك اوچىن قشون سوره ندىگىنى نىغناپ، ياراغلارنىڭ ۷ گونونگ ايچىندە تافشىرىلماغى اىسلە يأر. ايكىنجى بىلدىرىشە عومان توركمين حالقىنا يوزلنىپ، اولارنىڭ هم ادىل باسماچى و قالتامانلار!! يالى يوق ادىلمكلرنى اىسلە يان بولسالار ياراغلارنى تافشىرىپ، دۈولتە بويون بولماغا چاغىرىلىپدېر.

اوچونجى بىلدىرىش كۈره شىان توپارا يوزلنىپ، حايل ادمان بويون بولماسالار اولارا دىنگە اوق بىلن جو غاپ برىلجكدىگى بىلدىرىلىپدېر.

بو بىلدىرىشلر انقلابچىلارى تابدان دوشورمە يأر. ۱۹۲۵- نجى يىلنىڭ ۴- نجى اكتوبرىنده ۱۵۰ آدمدان عبارات يولباشچىلار كومىش دفا دە عثمان آخونىڭ اويۇندە يىغناشىپ، دۈولتىنگ برن ۷ گون اولتىماتومى باراسيندا كنگشيارلر. يىغناقدا نىفس سردار آچىقدان- آچىق ياراغا، ياراغ بىلن جو غاپ برىلمگىن طاراپىندا دورىپ، اولارا

بویون اگملی دالدیگینی ایدیار. اما ایران بیلن سوؤدا ادیان بایلار بویون بولماغینگ طاراپینی توتیارلار. بیغناقدا تورکمنلرینگ بویون بولماجاقدیقلازینی بیلدیرمک اوچین ۳ آدمینگ بندرگزه ایبریلیمگی بیلدیریلیار. ایران دوولتی، ارضاشانی خاص قاهریمان ادیب گورکزمک اوچین حاولیغیاردی شونگا گوراً تورکمنلری بویون اگدیرمک اوچین کوپ مقداردا پول صرف ادیب، حتی حاربی اوچارلار یوللایار. قشون باشلیغی زاهدی حیال ادمان ۲- نجی اکتبرده هجوم فرمانینی چیقاریار. ۵- نجی اکتبرده ۲ ساتی حاربی اوچار کومیش دغه بیلن ساللاخ اوباسی نینگ اوستوندن اوچوپ اول یرلری بمبالایار. هجومینگ ۲- نجی گونینده ساللاخ اوباسی نینگ قولاینددا اسیر دوشن ۸ تورکمن دیری- دیری اودا یاقیلیپ اولدوریلیار.^{۱۲}

گوره شینگ باش توتتاری عیال، اوغلان- اوشاقلارینی بالقانا ایبریارلر. کابیر یاشولی ادملار هم انه لر یولدا یاداولیقان عذاب بارینی گوریدیرلر، اما الی یاراغ توتان کیشلر قالیپ اوز توپراقلازینی قوریدیرلار.

۱۹۲۵- نجی ییلینگ ۶- نجی اکتبرینده بندرگزه گیدن وکیللر، ارته سی گون دولانیپ، قشون باشلیغی نینگ گوزی نینگ اوتدان دولودیغینی و تورکمنلردن غاتی اوج آلینجاقدیغینی بیلدیریارلر. شنیله- ده قشونینگ دینگه ۹- نجی اکتبره چنلی مهلت برندیگینی ایدیارلار. ۸- نجی اکتبرده یولباشچیلار باش یوسغا اوباسیندا اویشوپ، یاراغلاری نینگ تافشیرجاقدیقلازینی بیلدیریارلر.

روس یازجیسی آکسینکوف- ینگ " تورکمنلر- کردلر قوز غلانگی " ادلی کتابیندا یازماغینا گوراً عثمان آخون گپله شیک گچیان گونلرده (۶- ۲ اکتبر آرایغیندا بیر طاراپدان بویون بولماغی اونگه سوریپ، آیری طاراپدان ماصلاحاتا گلنلره برک دورماغی تافشیرانمیش. شونگا گوراً حالق دورا- بارا اونونگ یانیندان آیریلیپ نفس سردار هم الله یار حانینگ داشینا اویشیارلر. نفس سردارینگ اتلی لاری نینگ ساتی ۲۰۰۰ ه یتیدیر.

تورکمنلرینگ ینگیلیشی

۱۹۲۵- نجی ییلینگ ۹- نجی اکتبرینده حکومتینگ برن اولتیماتومی تمام بلاندان سونگ قشون ۴ یاندان تورکمن توپراغینا چوزویار. ۳۵۰ آدمدان عبارات پهلوی هنگی غاراسوودان کومیش دپه، حوجه نفس و آق قالا طاراپ یوریشه گچیار. ژنرال زاهدی نینگ یولباشچیلیغیندا بولان بو توپار ۱۰- نینجی اکتبرده حوجه نفس دن گچیپ، کومیش دپانی باسیپ آلیار. بو ینگیش باراسیندا "کوشش" روزنامه سی آغیز دولدورجی حددن آشا یالان- یاشریق خبرلار بیلن تورکمنلرینگ ینگیلیپ، توپار- توپار اسیر دوشن دیکلرینی یازیار. "ایران" روزنامه سی هم- ده "تایمز لندن" ۱۶- نجی اکتبرداقی سانلاریندا چاقناشیقلازینگ یوز برندیگینی یازیدیرلار. ساللاخ اوباسی نینگ قولاینداقی چاقناشیقدا یوزه قولای ایرانلی عسگر اولدوریلیار.^{۱۳} مونگا ژنرال زاهدی نینگ خاص قاهاری گلیپ، اوبانینگ یاقیلماغینی بویوریار. اوبا یاقیلیار، اوی، مال- قارا، حالی- حالجه، آنبارداقی آرفا-

¹² آنناکلدی آچ ینگ اگیندشی جنگل کلتنه دن آلان ماغولوماتیم

¹³ ایرانلی عسگرلرینگ اولن یری یانگی قولاییا چنلی ساللاخ اوباسی نینگ گونباتاریندا دپه جیک لر بولوپ گوزونیردی.

بوغداي همه سي اود بريلييار. اوبا سونگرا ژنرال زاهدي نينگ لاقامي بولان "بصير ديوان" دان آنان "بصير آباد" آدي داقيليار.

آسترابادينگ قشون باشليغي سرهنگ حكيمي نينگ باش توتانليغيندا آق قالا طاراپ ايبريلن توپار، ايلايئا- دا منوچهرخان اميرپاشايي نينگ توپاري ۹ ساغات آتيشيقدان سونگ آق قالاني باسيپ آليار. ۱۹- نجى اكتوبرده توركمن آتلى لاري كوممت غاويزينگ قولاييندا ايراني نينگ قشونينا ييتي ضاربا اوريالار ۱۹۲۵- نجى يئلينگ ۲۳- نجى اكتوبرينده جان محمد خان قشون بيرليكلريني بجنورتدان، توركمنصحرا يوللايار. اول، لشكر سوم (اوچونجى قشون توپاري) دن بيرر مونگ عسگري تهران- ماشات يولونينگ غوراغي اوچين ساقلاپ، يورپته توپاري بيلن گوكلنگ لرينگ اوستي بيلن توركمنصحرا حركت اديار. الله يارحان سردارينگ يولباشچيلديغينداقى گوكلنگ آتلى لاري غارابالقانينگ قولاييندا حكومتينگ قشوني بيلن چاقنيشيار. الله يارحانا كمك برمك اوچين نفس سردار و قسير امن حانينگ آتلى توپاري گليپ يتيار. ايراني نينگ ۴- نجى توپارينا (لشكر چهارم) سرهنگ على اصغر جهانباني كامانديرليق اديار.

۱۹۲۵- نجى يئلينگ ۲۵- نجى اكتوبرينده توركمن آتلى لارينگ دوزومي (تركيبي) شولاردان عبارتدي: نفس سردارينگ باش توتانليغيندا ۲ مونگ جافارباي، گوكي صوفي نينگ باش توتانليغيندا ۲ مونگ آتاباي، الله يارحانينگ باش توتانليغيندا ۵۰۰ ساني گوكلنگ آتلى.

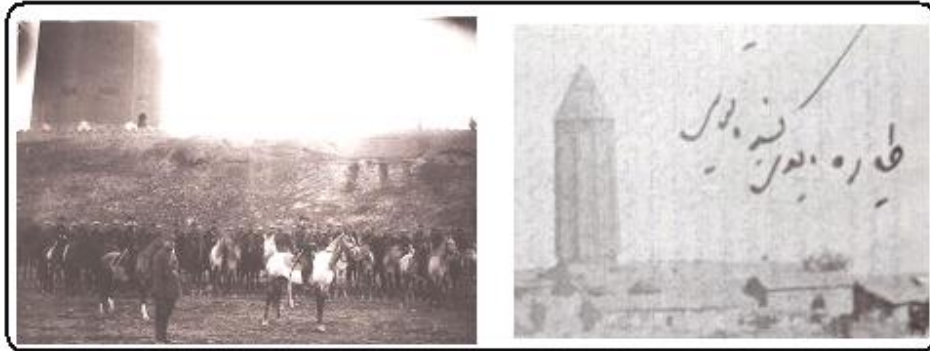
توركمن انقلابچيلاري دورا- بارا اوق- ياراغ يتمزچيليك حاويينا دوچار بولوپ، روي تايدان پسليارديلر. يونه مونگا غارامازدان استراتژيك تايدان اهميتلي بولان كريم ايشان دره سي توركمنلرينگ كئترولينداي. ايراني نينگ قشون باشليغي چاره سيز اكتوبر آبي نينگ سونگوندا ياردامچي قشون بيرليگيني غارابالقانا يوللايار. الله يارحانينگ فكرينه گورا ايران قشوني نينگ توركمنصحرا گيرمگي نينگ اونگونى آلمالي ميش، يونه اونونگ بو تاكتيگيني بنيله كي سردارلار قولدامانديرلار.

تهراندا ارضا خاني هرناديپ تاغتا چيقارماغا حاويليغيان فارس شونويستلاري، "ستاره ايران" يالي روزنامه ده اونونگ توركمنلره قارشى باتير غاي حركت اديانديگيني يازيپ، قشون باشليق ارضا حاني اوويپ عارشا چيقاريلار. بو روزنامه اوزي نينگ ۱۹۲۵- نجى يئلينگ ۲۸- نجى اكتوبر سانيندا "توركمنلرينگ ينگليشي" آدلى مقالاسيندا شيله يازيپدير:

«بيزينگ قشونوميز آستراباد جبهه سينده اولي ينگيش غازانديلار، بجنورد طاراپيندان هجومه گچن سرگرد ابراهيم حان گروسي، باشدا غاباوا دوشدى اما اول تلفن/ بي سيم بيلن بجنورتدان هوايما چاغيردى، اوندان سونگ توركمنلر بيردن-ايكا بويون اگيپ باشلاديلار... تركمنها آجيراپ باشلاديلار، اولار نيرا گيتسه لر مسلسلينگ و توپونگ اودي بيلن غارشيلاشيارلار. بيزينگ قشونوميز توركمنلرينگ دريا طاراپ غاچماقلارينا روغصات برمه يار... اوچارلاريميز اولارينگ اوستونه بمبانينگ ياتي بيلن بويون بولماغا چاغيريان بيلديرشلي آتيا. اولار نيره ده توپلانسالار بيزينگ اوچارلاريميز

اولارينگ دپه سينده تاييار بوليار. شونگا گۇرا اولارا بويون بولماقدان باشغا يول
قالمايار.»

۱۹۲۵- نجى يىلىنىڭ ۳۱- نجى اكتوبرىندە اوق- ياراغىنىڭ قوتارماغى ضرارلى، توركمنلر انمغىر صحرائىنىڭ
ايچىنە چكىلماگە مجبور بوليارلار. شنىلە لىك بىلن بجنورتدان گلن قشون بىلن آستراباتداق قشونىڭ بىرلشمگىنە
يول آچىليار. حكومتىڭ توركمنصحرا يوللان ۳ توپار قشونى ۱۹۲۵- نجى يىلىنىڭ ۱- نجى نويابرىندە كوممت
غاويزا گىرىپ، دىنگ- يىنگ اوستونده شاغال مسلىگىنى ادىپ، يىنگىشلىرىنى بايرام! اديارلر.

كوممت غاويزىڭ اوستوندىن اوچوپ بارىان خاربى اوچار
۱۲ آبان ۱۳۰۴ كوممت غاويزىڭ باسىلىپ آلىنىشى.

۱۹۲۵- نجى يىلىنىڭ ۸- نجى نوامبرىندە الله يار خان، قسىر امن خان و نفس سردارىنىڭ يولباشچىلىغىندا قى آتلى
توپار، توركمنىستانىڭ بايات حاجى اوباسىنا گچيار. بولاردان اۇنگ
۷- نجى نوامبردە گۆكى صوفى، مامدنفس(گۆك)، قلىچ خان (يولما)، بايرامدوردى (دويه جى)، اىلىق خان
(قوجوق) داغىلار بو يره گلىپدلىر. عثمان آخون بولسا ۱۲- نجى نوامبردە سرحددن آشيار. توركمن گۆره
شجنگلىرى نىڭ بارىسى ۲۹- نجى نويابرىدە توركمنىستانداقى روس سرحد غاراويل لارى طاراپىندان
ياراغسىزلادىر بوليار.

توركمنىستانا سىغقان تاقمىن ۳ مونگ توركمن، چال اويوق، كۆكورجه، آجاب، چكىشلىر و اسنقولى ده
بىرلشدىر بوليار. توركمنلرىنىڭ توپار- توپار توركمنىستانا سىغىشى باراسىندا ايرانىڭ قشون باشلىغى سرلشكر
ارفع ۱۹۶۴- نجى يىلدا لندن ده انگلىس دىلىندە چاپ اتدىران "ايران، ۵ پادشانىڭ دۇرانىندا" ادلى كتابىندا
شنىلە يازىپدلىر:

« من سىنگر دفاتڭ اوستونه چىقىپ، اليمداكى دوربىن بىلن توركمنىستانا سراتدىم، كۆپ سانلى اوى
هم مال- غارانى گۆردوم، بولار بىزىڭ اليمىزدن قاچان يموتلاردى...»

اترك- گورگن توركمنلرى نىنگ اوزاركىنلىك اوغرونداق گوره شى دكابر ايننا چنلى دوام اديار، دىنگه شوندا ن سونگ مركزى حكومت، توركمنصحرانى دولى كىنترولينه گچىرنىدىگىنى جار اديار. حكومت توكمنلردن غانلى اوج آليپ باشلايار. انتك غارشلىغا اوق بيلن جو غاپ بريار. كوميش دپه، اومچالى و بىنيله كى يرلرده توپار- توپار آدملا ر آتيلپ اولدوريليار، و كوميش دفه ده اسير دوشن توركمنلره اوز اللرى بيلن اوز غابىرلارنى غازديريپ، آتپ اولدوريلار. شول دؤويرداكى شهيدلردن بورجاق كلته، كؤچك كؤز، روم رومى يالى گرچك بىگىتلرى يادلاپ گچه يلىنگ.

عثمان آخونىنگ سونگقى اقبالى

توركمنىستانا سىغنان عثمان آخون ۱۹۳۰- نجى يىللاردا استالين يىنگ غانلى تصفيه سىنده آتيلپ اولدوريلن بولمالى. كآبىر ماغولماتا گؤرا اول ندرباى آيتاكوف- يىنگ دؤويرىنده توركمنىستانىنگ يوقارى شوراسىندا- دا ماصلاحتاچى بولوپ ايشلايدىر و سونگرا بو ايكي قهرمان بيله ليكده آتيليدىر. ۱۹۸۵- نجى يىللاردا توركمنىستانا سىغنان توركمنصحرالى توركمنلرىنگ «مدنى - سياسى اوجاغى نىنگ» آكتيوستلرى، عثمان آخونىنگ اقبالى و اونونگ مازارى نىنگ نيره ديگى حاقىندا توركمنىستان دولت باشتوتانلار يىندان ماغولمات ايسله دى. يۇنه اولار بو بارادا هيچ حىلى جو غاب برمه دىلر. شول يىللاردا اشغاباتدا بوسغونلىقدا يوركام، عثمان آخون باراسىندا اونونگ قىزىندان شو ماغولماتى آماغى باشاردىم:

عثمان آخون توركمنىستانا گچىدن سونگرا كوميش دپه لى غاراتاغى و حاربى

ماصلاحتاچىسى لالى حان بيلن مسكوه گىديپ، توركمنصحرانىنگ گؤرشى نىنگ دوامى اوچىن ياردام سوراپدىر. سونگرا غاراتاغى ايرانا اوريليار، لالى حان بولسا اسنقوليدا سؤودا ايشلر بيلن مشغولانتيار. عثمان آخون اشغاباتدا كريم ادلى آذربايجانلى بيرسى نىنگ اويونده كرىنده ياشايار. كلته لرىنگ آچ تيره سىندن اسنخان اونونگ گنگشچىسىدى. توركمنىستانىنگ مشهور تارىخچىسى همت آتاي، ۱۹۳۰- نجى يىللاردا اشغابادىنگ مركزى پاركىنده ساقغالى سىريلان عثمان آخونى گؤرن آدملارىنگ باردىغىنى مانگا گوررىنگ برىپدى.

عثمان اوزى نىنگ ايكي ساتى عيالى بيلن توركمنىستانا گچيار. ايلكىنجى عيالى گلن بادىنا آرادان چىقيار و اشغابادىنگ «گل بى بى» آدىندا قونومچىلغىندا جايلانيار. اوندان مريم آدىندا بير قىز غاليار. اول اشغابادىنگ دمير يول استاتىياسى نىنگ/ واكزال يىنگ قولايىندا محله ده ياشاياردى (۱۹۸۸). عثمان آخونىنگ جمال آدىندا تاتار عيالى، آخون اولندن سونگرا باشغا بيرى نىنگ عيالى بوليار. اوندان بولان قىز اشغابادىنگ «وارشاوسكى» كؤچه سىنده ياشاياردى. عثمان آخونىنگ جمال دىين عيالىندان بولان صالح دان، سعیده آدىندا قىزى- دا اشغابادىنگ كوشى محله سى نىنگ ياقىندا ياشاياردى.

حورماتلى اوقىجى !

اينها بيز ۱۹۲۵-۱۹۱۶- نجى يىللار آرايغىندا توركمينلر يىنگ اوز ار كىنلىك او غروينداقى گور شىنى غىسغاچا بيان اتدىك. سىز شوندا حالقمىز يىنگ مردانه او غوللارى نىنگ اوز واطانلار ينى غوراندىقلار ينى، دوره بتپ حركت اندىكلر يىنه آزا- كآنده گوز يتىرن بولسانگىز گر ك.

يؤنه اوزلرى نىنگ هم- ده آبر ايدان غاچان سىاسى توپارلارى نىنگ پورسان، برچان ايدنولوگيالار ينى، خاص دو غروسى من- منلىك ساتماغى، اوزلر يىنه « بيز- ده باردىرىس» دىدرمك اوچىن حالقمىز يىنگ جمهوريت غورماق او غروينداقى گور شلر ينى نىنگ اوستوندن حايا دو كوپ اونگا مىجابات آتماغى بىر زاتچا گورمه يان توركمين سوماقلار سونگقى واقتلاردا چىر شان چىر شىقلارى بىلن يىنه بىر گزك اوز حاقىقى كمشلر ينى حالقمىز آچ- آچان گور كز دىلر. نامه مىش يىن توركمينلر ار ضا شاهه سالغىت توله مآندىكلرى اوچىن اولار يىنگ شنىله جزالاندىر يلماغى دو غرى اكن. نامه مىش شول دوورده توركمينلر «اىلى- قومى» فرماسىون دا ياشاندىقلارى اوچىن جمهوريت غوراما غا عاقىلار ي چاتمالى دالمىش يىن. آ- بيز بىلن غونگش يلىقدا ياشايان حالقلار دان حايسىسى توركمينلردن اويتگه شىگرآك فرماسىون ده ياشاپ دىر لار- دىبب آيداسىمىز گلىار.

بىز اولارا اوزلرى نىنگ سويوپ، شول دىلدن باشغاچا يازىپ- بوزوپ بىلمه يان دىلده بار بولان بىر ناقىل بىلن

سوزومىزى جمع لاسىمىز گلىار:

« هر كس كه نداند و بداند كه نداند لنگان- لنگان خر خویش به مقصد برساند.
هر كس كه نداند و نداند كه نداند ابد الدهر در جهل مركب بماند.»